E-ISSN : 2181-4341
https://wordlyknowledge.uz
IMPACT FACTOR(SJIF) : 3,934

Tabiiy zararlangan maydonda kuzgi bug'doydan keyin ekilgan sholining zang kasalligiga ta'siri

Aliyev Shovvozbek Karimovich

Andijon qishloq xo'jaligi va agrotexnologiyalar instituti, q.x.f.n dotsenti

Mirzaumarov Mirzabahorm Mirzatursun o'g'li

Andijon qishloq xo'jaligi va agrotexnologiyalar istituti, satajyor o'qituvchisi

Jambilov Bahtiyor Abdullajonovich

Andijon qishloq xo'jaligi va agrotexnologiyalar istituti, 1-bosqich magisteranti

Annotatsiya: Keyingi yillarda sholi ekilgan maydonlarda, eng xavfli kasalligi bo'lgan zang kasalligi keng tarqlib bormoqda. Natijada hosildorlik keskin kamayishiga sabab bo'lmoqda.Shuni hisobga olib turli zamonaviy kimyoviy moddalarni qo'llash hisobiga kasallik kamayishi bilan hosildorlik ortishiga olib kelgan.

Kalit: Tuproq, ekish, alanga, mineral o'g'itlar sug'orish, ko'chat qalinligi, o'sish va rivojlanish, kimyoviy moddalar, zang kasalligi, hosildorlik.

O'zbekiston Respublikasining axolisi sholi ekiniga bo'lgan talabi yildan-yilga ortib borishi undan olinayotgan hosildorlik bugungi kunga kelib axolini talab darajasida emas. Chunki olinayotgan hosilning bir qismi zararkunanda va kasalliklar tarqalishi hisobiga nobud bo'lishiga olib kelmoqda

Lekin keyingi yillarda sholining eng xavfli kasalliklaridan zang kasalligi keng maydonlarda tarqalishi hisobiga hosildorlik kamaya borishiga olib kelmoqda. Shunday bo'lsada Respublikamizning ilg'or fermer xo'jaliklari fan yutuqlarini hamda mirishkor dehqonlarning yutuqlarini olib borayotgan o'zlariga tadbiq qilishlari hisobiga yuqori natijalariga erishmoqdalar

Respublikamizning ilmiy tekshirish institutlari va yetuk Olimlarimizning sholini zang kasalligiga qarshi olib borayotgan izlanishlari natijasida sholini zang kasalligini kamayishiga olib kelmoqda. Misol uchun[1]` yozishicha, sholini birinchi marta oziqlantirilgandan keyin, pollarni suv bilan bostirilgandan 5-6 kundan keyin kasallikni birinchi belgilari pollarning chekkalarida yuzaga keladi.

Yana boshqa tajribadan ma'lum bo'lishicha[2] Verbaktin kimyoviy moddasidan 2l./ga xisobida sholining zang kasalligiga qo'llanilganda, etalon variantga qaraganda sholidgi zang kasalligi 7-9 kun kech sholi ko'chatlari kasallana boshlagan.

Keltirilgan ya'na boshqa ma'lumotlarda ko'rinib turibtiki sholini zang kasalligini asosan uredinalis zamburug'iga mansub bo'lgan patogen keltirib chiqarish xususiyatiga ega [3]

Keyingi yillarda sholi ekilib kelinayotgan maydonlarda sholining zang kasalligi keng tarqalib borayotganligi natijasida hosildorlik keskin kamayib ketayotganligi kuzatilmoqda. Shularni hisobga olgan holda Andijon qishloq xo'jalik va agrotexnalogiyalar institutining o'quv tajriba xo'jaligining sholi yetishtiriladigan dala maydonida tajriba olib borildi

Tajriba quydagi sxemada olib borildi

E-ISSN : 2181-4341
https://wordlyknowledge.uz
IMPACT FACTOR(SJIF) : 3,934

T a j r i b a s x e m a s i

Tajriba variantlari	Me'yori kg/l ga	Ajratilgan maydonga	Kimyoviy moddalarni muddatlari
Nazorat	-	2.0	-
Mis kuporosi	4.0	2.0	Vegetasiya davrida
Folikur 25%	3.0	2.0	Vegetasiya davrida
Verbaktin	2.0	2.0	Vegetasiya davrida

Tajriba 4 qaytariq, 4 variantdan tashkil topgan bo'lib barcha varianlar bir yarusda joylashtirilan. Bitta polning tutgan o'rni1.7 sotikni tashkil etgan

Asosiy nav qilib"ALANGA" ,5 iyulda ekildi.

Fenolgik kuzatuvlarni har oyning 1–iyul, 1-avgust 1-sentyabrda va zang kasalligi bo'yicha hisoblarni 1-avgust, 1-sentyabr, va 15- sentyabr sanalarida olib borildi.

Sholikorchilikda, sholidan yuqori hosil olishda ko'chat qalinligi muxim axamiyatga ega bo'lgan ko'rsakich bo'lib hisoblanadi.

Turli kimyoviy moddalarning sholini o'sish va rivojlanishiga ta'siri.

/r	Tajriba vriantlari	Ko'chat qalinligi milion/ga	Sholining o'suv poyasining balandligi .sm				Barglar soni dona/hisob
			.IX	15-IX	1-X	15 X	1-x
.	Nazorat ishlov berilmagan	5.4	9.4	8.7	7.4	6.2	4.4
	Mis quporosi 3kg./ga	5.4	2.3	6.9	5.7	6.8	5.1
	Folekur 25% 3l/ga	5.2	6.1	4.3	6.3	8.5	5.5
	Verbaktin 2 l/ga	5.4	5.9	0.6	1.5	0.7	5.2

Ob havoning qulay kunlaridan unumli foydalanilganda, ko'chatlarni o'z vaqtida belgilangan muddatlarda ekilganda samarali harorat va namlikdan foydalanibgina qolmay balki ularda yangidan-yangi xususiyatlar yuzaga keladi.

Shuning bilan birga ko'chatlarda o'sish jarayoni barvaqt amalga oshadi, variantlar bo'yicha ko'chat qalinligi 5.2 millondan 5.4milliongacha bo'lganligi aniqlandi. Bunday ko'chat qalinligi bilan yuqori hosil olishga imkoniyatga ega o'linadi.

Keltirillgan jadval-2 dan 1-sentyabrdagi kuzatuvlardan ma'lum bo'lishicha eng yuqori o'sish jarayoni, qaysiki 3l/ga xisobida folekur 25%li qo'llanilgan variantida qayd etildi.

E-ISSN : 2181-4341
https://wordlyknowledge.uz
IMPACT FACTOR(SJIF) : 3,934

Bu variantda, nazorat variantiga qaraganda 6.5sm. baland o'sgan. Lekin keyingi kuzatuvlarda olingan ma'lumotlar ya'nada chuqurlasha borgan,1-sentyabr sanasida olingan ma'lumotlardan ma'lum bo'lishicha eng yuqori natija 3- variantidagi sholi poyalarida ko'rindi ularning o'suv poyalarining bo'yi 86.3sm.ga borgan bo'lsa, shu muddatda nazorat variantidagi sholi poyalarida bu ko'rinish 67.4sm.ga borgan, yoki 15.9sm.past o'sgan. Olingan ma'lumotlardan ko'rinib turibtiki kimyoviy moddalar sholi ko'chatlarining o'sish va rivojlanishiga ta'sir etish qobiliyatiga ega emas ekan.

2-jadval

Turli kimyoviy moddalarningsholi ko'atlariga sepilganda fungisidli darajasini aniqlash

/r	Tajriba variantlari	Hisobga olingan o'simlik-lar soni	Kimyoviy modda sepilgunga qadar o'simliklar soni		Sepilgandan keyin sog'aygan o'simliklar soni		Biologik samaradorlik %
	Nazorat	100	57	3	72.0		
	Mis kuporosi 4kg/ga (etalon)	100	41	9	18.0	2	14.4
	Folikur 25% 3l/ga	100	14	6.	11.0	0.1	19.0
	Verbaktin 2l/ga	100	28	2	16.0	7.0	27.0

Ta'vsiya etilgan kimyoviy moddalarni sholini zang kasalligiga ta'sirini bilish maqsadida, 30-sentyabr kuni 1va 3 qaytariqlarning har bir variantlaridan 100 tadan ko'chatlar sanab olinib, qo'l apparati yordamida sepilib chiqildi.

Fungisidlarni qo'llanilgandan 5 kuni tekshirilganda ma'lum bo'lishicha, eng samarali fungisid 3 variantidagi folikur bo'ldi. Bu variantida kimyoviy modda qo'llagunga qadr 14 ta kasallangan ko'chatlar bo'lgan bo'lsa, kimyoviy modda qo'llanilgandan keyin sog'aygan o'simliklar soni 11 tani tashkil etgan. Etalon variantida bu ko'rinish 41 ta kasallangan bo'lsa, shundan 18 ta o'simlik sog'aygan. Sholini Alanga navinig barglariga sepilgan bu kimyoviy moddalar barglarning sog'aya borganligi hisobiga 3-variantidagi ko'chatlarning barglarining uzunligi 24.7-23.9sm. gacha bo'lganligi kuzatildi

Tajribada hosilni tashkil qiluvchi asosiy ko'rsatkichlar ularning xosil elementlaridur 3-jadval

Turli kimyoviy moddalarning sholini biometrik ko'rsatkichlariga ta'siri

/r	Tajriba variantlari	Xosildor poyalar soni	uvaklar uzunligi sm	Ruvakdagi donlar soni dona	uvakdagi don vazni gr	000 dona don vazni gr	Biologik xosildorlik	mumiy xosildorlik s,ga
	Nazorat32.1	2		1			8	

E-ISSN : 2181-4341
https://wordlyknowledge.uz
IMPACT FACTOR(SJIF) : 3,934

		97	3.0	89	.9	9.0	95	4.2
	Mis kuporosi4kg/ga(etalon)	288	4.1	213	.2	2.1	978	6.9
	Folekur25% 3l/ga	291	4.9	218	.6	3.4	1018	6.4
	Verbaktin 2l/ga	293	4.0	214	.3	2.6	981	9.7

Kuzatuvlardan ma’lum bo’lishicha ruvaklarning uzunligi nazorat variantida 23 sm. bo’lgan bo’lsa,bu ko’rsatkich 3variantida folikur 25%ligi qo’llanilgan variantda bu ko’rinish 24.9 sm.gacha bo’lgan. Ya’na bir ko’rsatgich bo’lgan ruvakdagi donlarda bu ko’rinish 3-variantda 218 ta don bo’lgan bo’lsa, nazorat variantidagi o’simliklarda bu ko’rsatgich 189 donani tashkil etgan. 1000dona don vazni bo’yicha 1-2-3-variantlarda 29.0;32,1;33,4 ga teng bo’lganligi kuzatildi. Variantlar bo’yicha olingan hosildorlik eng yuqori ko’rsatgich 3 variantidagi ko’chatlarda qayd etildi, ya’ni nazoratga qaraganda 12.2 s/ga ortiq hosil yig’ib terib olingan.

Hulosa qilib aytilganda sholini zang kasalligini keltirib chiqaruvchi patogenga qarshi eng maqbul kimyoviy modda folequrning 25% ligining gektariga 3 l/ga maqbul me’yor bo’lib hsoblanadi

Foydalanilgan adabiyotlar:

1.O’zbekitonda sholini ko’chat usulida yetishtirish bo’yicha tavsiyalar

Toshkent - 2009 y

2. Sholichilik I T I Agrotexnika bo’limining 2009-2017yillar yakuniy hisobotlaridan

Toshkent - 2018

WORDLY
KNOWLEDGE